

Kornis Mihály

PÁRHUZAMOS TÖRTÉNET

Péter,

mérhetetlen megkönnyebbülés, hogy te az vagy, aki vagy. Letéve a Párhuzamos történeteket, reám tört valamely különös, óriási megkönnyebbülés. Kiáltva mondtam a feleségemnek: te, hát mekkora terhet vett le a vállamról! Nem csak az enyémről. Azzal, hogy megírta, meg tudta írni: elvégezte, amit én nem tudtam. Holott mintha megparancsolták volna közvetlenül a születésem előtt: „... te, nehogy visszagyere nekem ide úgy, hogy a Párhuzamos történetek nem lett meg. Nem érdekel, kicsoda, mekkora munkával, mi lesz a sorsa - de ha nem lesz megírva, nincs tovább.”

Meg lett írva.

Én nem voltam rá képes. Ez is a lecke része. Ha valami nagy sikerül, azt mindig és természetesen helyettünk teszik meg.

2011 nyarán olvastam először. Úgy hatott rám, amiként gyermekkorom óta egyetlen könyv sem, részévé lett az életemnek. Olvasása közben olykor meg kellett állnom, szükségét éreztem, hogy a gondolataimat papírra vessem. Ha egy könyv igazán tetszik, vagyis a lényem gyökeréig hatol, dialógusba kezd bennem avval, aki több - ilyen hatású nagyregény talán az *Ulysses* meg a *Doktor Faustus* első olvasása óta nem került a kezembe -, azt lassan olvasom, mondatonként elálmélkodva, újra meg újra visszalapozok, előadom magamnak félhangosan is a bekezdést, mely éppen lenyűgöz, sokszor ráérősen mélezok is a szöveg felett. De ami nem érdekel benne, azt szívfájdalom nélkül átugrom, mivel biztos, hogy elolvasom még többször is az egészet, és milyen jó lesz az, ha marad a második találkozásra is valami új. A PT-ben első olvasására Döhring és világa érdektelennek tűnt, de a büntetőtáborban játszódó elbeszélés, a második kötet utolsó fejezete olvasásom nagy heuréka-pillanata lett: ott tettem le a fegyvert. Előlről kezdtem.

Előtte és utána írtam a könyvről:

Nádas könyvének valóságával kezdenem kell valamit. Előbb azonban magammal kell végezni. Mintha a testvérem írta volna, a bátyám. Akivel egy életen át hadakoztam. Azt sem tudom, hogy miért. Mert a testvérem. Éppen azért, mert a bátyám. Ábelnek hittem magam, őt Káinnak. És ha fordítva van? Magam ellen fordított. Amit eddig olvastam, amilyen nagyszerű, annyira nyugtalanító. A szó szoros értelmében tökéletes, amennyire csak műalkotás lehet, így a világnézete bírálhatatlan.

Rám kényszeríti a fegyverletételt. Nem tudományos igazságot hirdet, megvalósít valamit, érzékien igazol: a szöveg valósága kikezdzhetetlen. Nem mondhatom, hogy nincs így: sikerül megteremtenie, hogy úgy legyen.

De megszállottan elfogult. Ilyen még nem is volt az irodalomban. Hiánytalan ismeretek, megkérdőjelezhetetlen tárgyi tudás és szövegplaszticitás. Mint a *Holt lelkek*. Csak kevésbé mulatságos. Nádasnak az emberi nemről alkotott képe – rettentő moralista! – több mint lesújtó. Elutasító. Önmagát is beleértve, azt hiszem. Szeretném azt mondani, hogy rosszhiszemű, de a könyv másfelől annyira mélyen átélt, részletgazdag, önmagába maró, ember- és világképe olyan lelkiismeretesen és megalapozottan létezés-ellenes, hogy úgy érzem, engem tenne nevetségessé, ha megkérdőjelezni merném a jogát ehhez. Egyébként (nem az író, hanem a mondanivalója) valósággal utazik az olvasó elfojtásaira, pszichikai ellenállását is a kívánt hatás komponensének tekinti, kéjjel játszik vele. Kegyetlen. Ez Apollon, farkas képében. Világosság, dermesztő világosság.

Rilke jut eszembe: rám néz ez a könyv! Változásra szólít.

Boncolási jegyzőkönyve a világnak.

Színtereivel, figuráival, természet- és tárgyleírásaival, kísérteties búbanatával a könyv az elbeszélő én halál előtti pillanata adatbázisa: tudat-univerzumának tárgylemezre dolgozott metszet-sorozata. Olyan, mint egy jól felszerelt iskolában az interaktív tábla, amelynek csodálatos részletességgel megalkotott világa a netnél szélesebb hatókörű világhálóra, tudatunk párhuzamos valóságaira van kötve.

Minden mindennel összefügg. Álmában tudja az ember.

(...)

A Nádas által ismert embereknek – akiket én igyekeztem egész életemben kerülni, nem-észrevenni, megfélekezni róluk, jóllehet Baudelaire és Beckett kórusban figyelmeztet másfélszáz éve, hogy ők alkotják az érvényes civilizáció hangadó többséget, a rosszak, a szarok, a kezdettől eltaposottak, a már az apjukban is megaláztak és megszomorítottak –, e világ mocsok hely, a siralom völgye, Átokföldje. Nékik ez magától értetődik. Miként az is, hogy ez a szarság nem megbeszélhető, nem megbeszélendő: bevallhatatlan, ám nyilvánvaló alapja a világnak. Az is nyilvánvaló – mint a P Mr. Psmith nevében – hogy az evilágban kikelő sárkányfog-vetemény legkedvesebb tápláléka a kéj. Jut is abból az eléggé erősnek – igaz, sosem elég! – viszont más meg úgyse jut, a jónak semmi se jut, szemfülesnek áll a világ. Meg a fasz. Jean Genet már szólt erről egy pár szót. A kéj, a meg nem engedett, az megfogható nekik. Először a banán, és aztán a morál. Finomabb, ha lopott. Élvezetesebb az embernek a tilos annál, mint amit engedélyezett neki szülője a kertben. A zsigerien jót miért

nem neki szánta? Hát kinek? Miért van tudat, ha a boldogsághoz bűnözni elengedhetetlen? A harmadik főemlős számára a bestiális kéjnél nincs élvezetesebb. Önpusztító, közveszélyes következményekkel járó, de sokezer éve elsőszámú hobbija a tabutörés. Abban leli vigaszát. A gondolkodó majom. Felakasztja a macskát a padláson, így takarít, elvet kerít, de – ha tudja, ha nem, s édesebb, ha nem tudja – a maga nyomorék nyomorát bosszulja meg, élvezi az ártatlanok haláltusájában.

Talán nem így van?

Ám alapos és részletes és gyöngéd ebben a műben a kárhozat leírása. Okos szív veszi fel a látéletet. A jó helyre beült érzékelés öröme üt át a fogalmazáson, annak öröme, mint válik sűrű észleléssé. Szépséges a nyelve, restaurált, rendbehozott, új magyar irodalmi nyelv. Remélem, nem elkésett grandiózus szellemi ajándék, Martin Buber és Franz Rosenzweig németre fordított teljes Bibliájához hasonlóképpen. Mindenesetre döbbenetes a pusztulás előre-tudása a *Párhuzamos történetekben*. Úgy is lehet olvasni a könyvet, mint a mai katasztrófális magyar politikai helyzethez vezető, szerzteágazó okok gyönyörűen megírt, rettenetes szövevényét. Rengeteg minden ez a mű, a rengeteagsége, a terjedelme, a magyarsága, ily módon aztán európaiságának a dekadenciája is üzenetének a része, akár a világkép megátalkodott következetessége, a szerkezet mérnöki precizitása, az elbeszélés szellemének erő és hím-kultusza, a szent közönye – de top! (© Arany)

Közöny?

Szent?

Nem szűnik a szorongásom, míg olvasok. Nem csitul a magam felett is érzett váratlan, elégedetlenségénél is mélyebb aggodalmam: tudom én magam? Önnön szégyenének kínjában kéjeleg az ember Nádas szerint. Ennek a bőszületnek (turba, Jacob Böhme) az energiáját tekinti minden emberi mozgatórugójának a mű. Én nem így ismerem magam. Sem az apám, sem az anyám. Lehetséges persze így látni magunkat, de nem biztos, hogy az emberi potenciálhoz méltó. Kétségtől bármikor állattá tehető vagyok, különösen zsarnokságban bármire képes vagyok, ha félek, éhes vagyok, felmered a farkam, állat vagyok, igen, de Nádas Péter is vagyok, üvöltöznék vele, nem csak állat, megírom az évszázad könyvét, ez a tettem, nem válok hímrinygóvá, bármennyire is helyeselné ezt a döntésem a testem, az, amit így nevez a lusta emberi elme. De én Apollon lantzenéjével megszabadítom azt, aki mondataim tündérbertébe téved, ott kitartani sem finnyás, aki nem menekül szisztematikusan a konzekvenciák ismerete elől. Miként a hőseim. Azzal töltöttem életidőmet, hogy mértem, új etalonra vágytam, ezért képzeletembe húzódtam, az átélés édenébe, létezésem teljes birtokbavételének szent menyegzőjébe.

Nem több az?

Diskurzusának metodikájából hiányzik a Foucault-diagnosztizálta kéjszomjas inkvizíció - -

Már vissza is vonom. Némi agitatív erőszakosságot érzékelek olykor, mániakus didaxist, zsarnoki vágyát, imperatív követelését annak, hogy e könyv világnézete igazsága felől szemernyi kételyt magamban ne tűrjek. És vannak az elbeszélőnek bolondériái: alakjainak elmeállapota bomlékonyságára figyelmeztet unos-untalan. Itt majdnem mindenki meg akar bolondulni. Meg is bolondul végül, ha csak egy mód kínálkozik. Elég könnyű így befejezni egy történetet anélkül, hogy azzal a befejezettség nyugodalmas érzését keltenénk. Bolyong aztán valami állandó, konok sugallata is a mű minden porcikájában annak, hogy életünk törekenysége, mulandóságunk tudata a tisztánlátó ember számára elviselhetetlen. Ki vagyunk adva. Tény. Ám itt mindenki igyekszik úgy is viselkedni... E világhoz az Első Teremtőnek nincsen köze. Nem is volt, és nem is lesz. Az ismeretes Úr, aki már a paradicsomban is főnök volt és aludt a Golgotán is, hiába szölongatták - hát, ő olyan, amilyen. Talán maga a nagy semmi. Ezt nem fogadom el.

Ennek a regénynek nincsenek a reményre és a megváltásra vonatkozó kérdései. Éppen ez benne a szubverzív. A könyv hűvös és tiszta marad. Ekrazitja az olvasóban robban. Ó, az a protestáns csökönyössége! - -

Az én Istenem akkor is van, ha nincs. Ott van, ahol én nem létezem, rendben, nem a hitványságom, gyöngeségem, az elégtelenségem esetének áll fenn, ebben is megegyezhetünk. De van. - - De hát nem ezt imádkozza Nadas is? Talán. A könyv egésze, kvantumtermészete folytán reménynek is mérhető. - -

(...)

Most végigolvastam.

Nem egyszerűen istentagadó, még csak nem is ateista - nem, Péter nem az, hanem a regénye, erről a különbségről az ember hajlamos megfeledkezni, ám ezúttal e kettőnek az egybemosása nem szimpla slendriánság lenne, hanem ha eredményesen akarom olvasni, egyenesen tilos is, mivel felfogásom gátja, ha a szerzőre fogom a hősei kínját ahelyett, hogy a magaméval mérném össze azokat; kibújnék az olvasás felelőssége alól - de ez a mikro- és makrovilága szintjein egyaránt káprázatosan kidolgozott és átgondolt könyv istentelen.

Nem úgy, hogy pogány.

Isten léte fogalmával nem számol, egyik-másik szereplője gyarló képzeletvilága részének tekinti, nem többnek. A maga részéről úgy döntött: nincsen két világ, kihagyja a számítások közül ezt az öt-tízezeréves alibit.

Nem szabad elkapkodni az ítélkezést.

Fejezetről-fejezetre mint a legnehezebb álom, olyan ez a könyv. S mintha benne állandóan tűzvészre riadnék, alattomosan terjed, tennem kell valamit! De hiszen oltásra itt már nem gondolhatok, és még azt sem tudom megakadályozni, hogy el ne nyeljenek a lángok engem is. Nem tehetek semmit. Ez a problematikus ebben az üzenetben. És az a megrendítően jó, hogy mégsem tudom, az vagyok-e, akinek eddig hittem magam. Az ilyesmiben üdvös kételkedni. Így hatott rám minden klasszikus, amelyik a szívemet telibetalálta. Azt remélem, az író azt válaszolja minden kétségemre, mégpedig az egészével ennek a gyönyörűséges monstrumnak:

„Megírtam: megfizettem az életem élvezetéért: szüntelen ébrenléttel fizettem. A boldogságom adtam érte, hogy fenn legyek, a madárfütty és minden fütty gondtalan élvezetét odaadtam a te felébredteséért. Felszámoltam esélyemet a felelőtlen kéjre. Ellenben te, *mon frère*, te már helyénvaló módon fogod élvezni a leírást, nem ott, ahol szoktad, hanem annál feljebb: észlelni leszel kénytelen, amit kitagadtál magadból, te képmutató állat. *Finom szörny! ugye őt te is jól ismered, én álszent olvasóm - képmásom...* Nem úgy ember a Kornis, ahogyan szereti magát látni. Nem az a baj veled, hogy állat vagy, akkor jó lennél, mint a krokodil, hanem az, hogy eszes állat vagy: elég eszed van hozzá, hogy tudatodról leválasztott vágyaid ésszel aztán különösen szenzációs lehetőségekkel bíró aljasságaitól ne tekints el, azokról szívből őszintén lemondani - na, valld be a kedvemért, ott, bent, ahol forró és bibis! - ne tudj. Nem negligálhatod a tudásod önmagadról tovább. Kezdj valamit az emberségeddel! Különben belepusztulsz.”

Ugyanakkor mérhetetlenül gyöngéd a létezőhöz: észreveszi.

Mindent a világon leír, számbavesz, akárha ő volna Homérosz. Ez az egyetlen, és az epikushoz méltó, de a 21. században csak roppant képességek birtokában megvalósítható alapállás. Elmondhatja: bevallottam e világ bűnét, mintha csak a magamét. Viszont az etikai alapú ítélkezés esélyét kizárja. Ha Isten van, hát majd Ő kijelenti magát, épp ideje lenne, de én, az elbeszélő én - az első és a második világháború után? az utolsó tízezer év után? - nem engedhetem meg magamnak e kijelentésnek az elvi lehetőségét sem. A kegyelemről mint esélyről a legkevesebb, amit elmondhatunk: nem bizonyos, emberi ésszel felfoghatatlan, oktalan, független mindattól, ami megelőzi. Ha létezik egyáltalán. De mivel a PT a létezővel foglalkozik, ez számára kizárt, mivel nem-létező esély. Ez egyébként teológiailag pontos. Megvesztegethetetlen az etikája. Vagy csupán én látom bele a megvesztegethetetlenséget szeretetlensége perverzióiba? Sokat rágódom ezen, amíg olvasom.

Kétségtelenül hiba lenne „megkegyelmezni”, a kegyelem fogalmával játszani, aduként kijátszani. A megváltás „beigérése”, akárcsak a sorok közt, Kierkegaard óta, mit is mondjak, ócska, felszínes, komolyanvehetetlen egerút. De Nádas, mindezekről

függetlenül, komolyabb és kétségbeesettebb. Nincs kegyelem. Róla hallgat a könyv elejétől végig, erről a nagy nincsről.

De nem a kegyelem utáni sóvárgásra indít ezzel, mégiscsak? S vajon csupán engem? Ám van a könyv emberképében azért valami fénytelen, örömtelen, és megveszekedetten rosszhiszemű. A depresszió lázas bujtogatása. – – Nem igaz, a szellemben-teremtés öröme lengi be mikroszkopikus élességű leírásait, minden mondatát. Öröm van a képességében magában: a világ és az élet általa ízről-ízre lejegyezhető mivoltában! A megalkothatóságban. Mi ez, ha nem csoda? Gyöngéd az író logosza: teljes működésében mutatja az emberi elmét. Hidegen ujjong. Lát. A tudás melankóliát szül. Amit nem tud, azt már csak ő tudja. – – Rettentő.

Boldogtalanságának radikalitásában szenvedélyesen szereti úgy ábrázolni a gonoszsgát, mint az ember magától értetődő, alkati tulajdonságát. Ez azt eredményezi, legalábbis nálam, hogy olvasás közben valójában a szívem mélyén veszem el érdeklődésemet a figurák iránt – minthogy a szemem előtt válnak emberárulókká. Mivel (és ameddig) nem kívánok azonosulni velük, kipottyanok a mese-kosárból. Sorsuk további alakulása már nem a mesehallgatásra, végső soron boldogságra szomjas eredeti éneket érdekl. Pedig hát azzal olvas az ember. És boldogságot kap a jó könyvtől.

Azt ettől nem kap.

A történet mézét, végső soron az emberhez méltó jövő reményét, amit a *Robinsontól* a *Pestisig* minden jó könyv ismer, ettől nem kapom meg. Holott remekmű. Ha a szívem el is löki magától ezeket a figurákat, s néha meg kell küzdenem bizonyos undorral – nem irántuk, a világ iránt érzem, ami meghökkentősen pontosan, szépen van ábrázolva a maga ocsmányságában is, ennyit az írói megváltásról – de azért mindig akad élveznivalóm. Élvezem az elbeszélő én szemét, amely előtt nem bukhatnak a hősei akkorát, hogy ő ne kísérelje őket a kárhozatba – s kivétel nélkül abba – ívelő életük pályáján bárméddig. Szeretem ezt a dacot benne, komolyan mondom, tisztelem is – de sokmindent már csak úgy nézek, mint egy újabb bravúrt. Mint hihetetlenül jól megfestett körképet néz egy másik, egészen másféléket festő kicsi festő. Csodálom a részletek kidolgozását, a mester anyagkezelését, megrendít empátiájának bődületes teljesítménye de...de... Nem ilyen mindenki. Ő viszont fejezetről fejezetre azt hajtogatja, *de igen, de igen. Ha nem hiszed, az egészet nem érted.*

Hát most mit csináljak? – –

Úgy nézem e tehetséges és többnyire gyönyörű szép hősök búzló belsejét, akár egy hosszú-nagy lelkifurdalásos álmod, Schnitzler *Alomnovellájának* gigantikus folytatását. Nádas hőseihez képest én gyermek maradtam, az biztos, aki még mindig

ott csüng az anyja csecsen. Aljasnak lenni, mint most megtudom, illúziótlan embernek hétköznapi tapasztalat. André: „Ekkora árulást nem volt mersze elkövetni, holott tapasztalatból tudta, hogy minél mélyebb az árulás, annál eredményesebb, és ettől lesz nagyobb az élvezete.” (PT 1. 128. Jelenkor, 2005.) Kristóf: „Ilona a legtávolabbi utcai szobában, a professzor elhagyott díványára dőlve sírt. Most aztán nyugodtan elsirathatja a saját tönkrezúzódott életét. Jól esett hallani a kis vinnyogásait.” (PT 1. 190. Jelenkor, 2005.)

Szívből nem vagyok kíváncsi Rott André vagy Demén Kristóf életére.

Máshonnan érdeklődöm: a rossz természete iránti mohó kíváncsiságom, az érdeklődik, igen, a rosszaságom, az igen, elválaszthatatlan is ez az érdeklődés a tudás iránti szomjamtól, amelyet ebben a műben sokféle módon olthatok; remekmívűen vannak megírva a fejezetek, e szem a lélek legtitkosabb zugaiba is belát, érti a gonoszt, s mélyebb igazság ez rólunk, mint a sziréndalok üdve, de... azon kapom magam, mindegyre elhúzódok. Isten szíve bizonyára még élénken érdeklődik a kőszívű Erna, a rohadék André, vagy Balter, a frenetikusán megírt börtönőr belső világának finomszerkezetéből kiszámítható közös jövőnk iránt... Szereti őket. Én nem. Csak hát kíváncsi vagyok. Egy kíváncsi majom.

Mi van, ha háritok?

Folyamatosan becsapom magam, hogy ne kelljen önmagamot látnom...

E könyv elolvasása közben lassan olyasfajta undort érzek magam iránt, amelyet boldogtalan édesanyám érezhetett irántam, keserűbb pillanataiban: öntelt, hiú kis fasz vagyok. Akinek minden igyekezete ellenére sem sikerül a szülei szeretete által felfújt egóját stabil értékévé átváltania. Minek a tudata annyira elviselhetetlen volt, hogy megtanultam az ellenkezőjét hazudni magamról. Magamnak. Azután meg már széles e világnak! Sokmindent megpróbáltam, és voltak sikereim. Bár a magam számára ritkán meggyőzőek. A végén aztán, 2010 májusában, hatvanegy éves koromban a szélsőjobb kapta kézbe a hatalmat az életem felett. Kapta igenis, nem Istentől, a magyar néptől. Ez is e Gorgó-fő regény pillantásának üzenete. *Rég oda otthonunk. Csak nem vettétek észre. Nem akartátok tudni. Otthonosan itthon.* Miként vált ez lehetségessé, majdhogynem szükségszerűvé: rekviem-szerűen sorolja a mű. - - Unheimlich Európa. Ez a könyv mindenkit kiküld a hidegbe. Másfelől: be is hív.

Párhuzamos történet.

Kritikusai közül kevesen vették észre a freudi tanok központi jelentőségét a könyvben, de nem csak az elgondolásban, minden szavában. A tekintetében. A tárgy-szerű empátiájában s annak tartalmában. Azért is értik oly kevesen a mű humorát, az elbeszélő én időről-időre felhangzó, fájdalmasan halk, de pengeéles, kicsi

nevetését. Errefelé nem szokás a teóriákat gyakorlatban is kipróbálni, a megvalósítás királyvizébe mártani elveink sérülékeny láncát. A bizonyítást elvégezni idejekorán, már az átélésben.

És a kimondásban!

Tétel helyett életet alkotni.

Azért látni-hallani tisztán és élesen, amit e könyv megmutat, mert aki leírta, odabenn megtette. Így az olvasó is megteszi. Pillanatról pillanatra tudatosítja, mint az elbeszélő én az érzéki egybetartozását azzal, amiről ír. Aki hajlandó utánamenni, és nem csak úgy tenni, mintha olvasná a könyvet – szerintem sokan ezt választják, mert a „változtasd meg élted!” döntéséig menően le kellene lassítani ahhoz a szövegérzékelésük és a gondolati észlelésük tempóját egyaránt, – tehát meg is tenni, olvasni figyelemmel olvasni, és ha sikerül... Akkor az így néz ki. Észleled. Máshogyan érzed magadat, mint eddig. Bekerülsz egy világba, amely azzal tüntet, hogy a követ-hetetlen követheőként, az elképzelhetetlen elképzelheőként, a bevallhatatlant bevallhatóként, a legszörnyebb másikat, mint önmagad mutatja eléd. De már nem te vagy. Egy felismert karakter. Ez a világ igaz, mert csak papíron van. Részvét alkot-ta, sokoldalú részvét. Hús pakolás-szerűen megnyugtatóak a leírásai, mondatainak a kidolgozottsága. Ellenőrzöttsége. Szívvel észlelni kevesen tudnak, még kevesebben osztják meg a tudásuk. Mivel nem képesek rá. Most ez megtörténik.

Rám úgy hat, mint valamely kognitív terápia.

Végigvezet imaginációján. Oly módon, hogy ehhez mintegy kölcsönadja a lelkét, teljes működésében. Ad – nem hozzá, benne – különféle érzéki meséket, bennük lakhatom, míg utazom. Vajon kinek a lelkében? Ez a legszebb kérdése a könyvnek. E szellemi kapacitásomat próbára tevő (beavatás-jellegű) létforma megajándékoz annak a lehetőségével, hogy e kivételes érzékelési és tudati apparátust magaménak tudjam. Ha képes vagyok rá, a felismerésével együtt. Ki mennyit bír, annyit haza-vihet. Megszedheti magát. A magát szedi mindenki, csakis a magát.

(...)

Olvasom a könyvet, azt hiszem harmadszor. Már nem is tudom, hanyadszorra.... Jólesik. Megszelidültem. Megváltozott a viszonyom a műhöz. Rájöttem, hogy mit szeretek benne a legjobban: a szemét meg a hangját. Nem a történetét, hanem a mesélőt. Ő a remény. A szemét szeretem, a szemejárását, és ahogyan engedi, hogy tetten érjem, amint arrébb emeli a tekintetét. Amivel felszólít a mélyebb átgondolásra. Már persze, ha figyelek. Figyelem nélkül nem vagyok a könyvben.

„Az égbolt súlyai fényesen vonultak át a járdán.” – –

Jó lenne, ha életem végéig beszélne hozzám ez a hang, elalvás előtt. Nem muszáj ezekről a szörnyű emberekről. De végülis, amiről akar. Az élet rendezetlen, a hétköznap koszos, minden mocskos és kusza, átgondolatlan, felületes, és többé-kevésbé hazug, vagy hamis, de ebből a hangból, ha életem végéig kapnék, csak egy órányit naponta, az olyan volna, mintha volna még világ. Volna rend. Élne Törvény. Valami értelme volna annak, hogy még olvasok. – – Már nincsen regény. A műfaj, a mához mérve túlságosan antik. Voltaképp avított, kényszeredetten és nyakatekerten nagyotmondó fogalom, idea, ahogy a magyar nyelvújításkorabeli szó is az volt: „regény”.

Mi is ebben a „regény”?

A történeteknek, még a sajátjainknak sem ismerjük sem az „elejét”, sem a „végét”. Mivelhogy nincs nekik. Nem ismeri el az *ende fine, sie sahen* történetfilozófiáját, akit a való helyzet varázslata vonz. Nem *tudni* akarja, amit tudni nem lehet, hanem magát a benne-létét szeretné érzékelni, sőt észlelni, így belülről, önnön bensejeként vágyik átélni, interiorizálni annak az érzékelésünkben visszhangzó valóságát, amit eddig a kimondás odysseusi ragadozása tett valótlaná, filmgyári szüzsévé.

A huszadik századot, és a felvilágosodás óta eltelt idő utópikus eszméinek illetve azok következményeinek emberi tetemeit, hullahegyeit temeti ez a titokzatos én. Elsiratja, színpadi könnyek nélkül, bűn és bűnhődés dinamikájának új értelmet ad. Bűnrészesek és jobb sorsa érdemesek lennének. A regény-szerű ebben az életkavargásban a megfoghatatlanul vibráló összefüggések számlálhatatlan rendje, nem is annyira az események, mint inkább a személyek, illetve az eseményeket észlelő tudatvilágok közt.

Az elbeszélés szemébe nézve értettem meg azt is végül, hogy az első olvasásom „istenfélő” aggodalmi, gyanúim a könyv mögöttes tartalmaival kapcsolatban önnön látni-nem-kívánt tartalmaim iránti iszonyomat artikulálták. Kétségeim értékesek, immár az én kétségeim, legalább látom őket. De attól kértem számon létezésük botrányát, aki elémtárta. Hogyan is volna képes az elbeszélő az átélésnek ezen a delíriumosan tisztán látó fokán írni az életről, a világról és az emberről, ha tényleg menthetetlen szarnak ítélné?

Az a végső ajándéka a könyvnek, amikor olvasás közben fölrémlik: itten valaki imádkozik. S még hozzá hogyan! Végigmondja a létet, nem érzi szükségét mentegetődzésnek, igazságban lenni nem szégyelli magát. Akkor valaki még életben van. Valaki köztünk képes a nagyra.

A nagy Pán él!

Játszik a hangszerén... A könyv szavai, mondatai egy regénynek kifaragott ima-füzér szeméi. Imaszerűsége ismétlődéseinek kidolgozottságában rejlik. Az nem találja

imának, aki azt sem tudja, mi az. De még arra is gyógyítóan hat. A regény természet-ábrázolása: a vizek, a folyók, a zöld, a földek, a lápok, a légköri jelenségek, felhők, fények leírása, érzem, halhatatlan. Túlmutat magán, feltár egy szavakkal megközelíthetetlennek hitt dimenziót. Nem arról van szó, hogy szép részletek vannak a könyvben. A leírások, de különösen a természet-leírások elemezhetetlen tudástól ragyognak, megelevenítve a létükkel teremtett csöndet.

Talán ez a garancia.

Hosszú idő óta az első nagyregény, amit a magam részéről hitelesnek tartok. Minden szava mögött gondolatra lelek. Egyenesen nekem írták, azt a hatást kelti. Minden mű erre törekszik, de csak kevésnek sikerül úgy is hatnia. Nincsen benne hamis. Pedig még az evangéliumokat is meghamisították, még a Börésiszt is. Ritka a számomra maradéktalanul hiteles szöveg. Ebben a könyvben azonban még az is igaz, ami ellenszenves. Ha költők olykor arra vetemednek, hogy igazat mondjanak, s képesek is rá, kitör a botrány. Műbalhékkal, Lars von Trier lét-rágalmaival, más efélékkel operál ma a trendi bazár. De a PT nem csalás, nem ámitás: komoly, a végtelenségig komoly és szép munka. Játék. Ahogyan elvártam volna az élettől is.

- - Nem a születésünkkel kezdődött, nem is a halálunkkal ér véget. - -